

ISMERETLEN BRASSÓI EGYLEVELŰ NYOMTATVÁNY A XVII. SZÁZADBÓL.

Közli: **Hellebrant Árpád.**

Az egylevelű nyomtatványok (Einblattdruck) a könyvnyomda feltalálásáig vezethetők vissza. Mint nevök is mutatja egy levélből állanak s a befejezett nyomtatvány minden kellékével bírnak. — A szöveg rendszerint csak a levél egyik lapjára van nyomva, a másik lap üres.

E nyomtatványok fametszet után és mozgó betűkkel készültek. Az első csoportból kiemeljük: V. Miklós pápának II. János Cyprus királya számára 1451-ben kibocsátott s 1454 és 1455-ben Mainzben és Bambergben négyféle kiadásban megjelent búcsúlevelét, mely két kiadásban 30, és kettőben 31 sor szöveget tüntet fel s a legrégebb ilyenmű példány a mit ismerünk. A bibliographiai kutatások ezen nyomtatványból ekkorig összesen 20 példányt derítettek fel.

A második csoportban tudomásom szerint Isenburgi Diether mainzi érseknek 1462. ápril 4 én Nassaui Adolf ellen kelt manifestuma a legrégebb.

Ezen nyomtatványok kezdetben leginkább pápai és püspöki bullák, fejedelmi pátensek, imádságok és búcsúlevelek (Ablassbrief) közvetítésére használtattak, később azonban a XVI. században már alkalmi versek, beszédek és nyilatkozatok jelentek meg ilyen formában, de mert aránylag kevés számú példányban nyomtak és föntartások sok nehézséggel járt, elkallódtak s a bibliographiában igen ritkák.

Irodalmunkban az egylevelű nyomtatványokkal ekkorig tüzetesen még senki sem foglalkozott s így meg nem határozhatjuk, hogy 1711-ig hány ily nyomtatvány látott a hazai nyomdában napvilágot és melyek ezek közt a legrégebb?

Én régiebbet annál, melyet a budapesti egyetemi könyvtár a tavaszi országos könyvkiállításon, mint unicumot bemutatott s melynek: »Igen Hasznos Es Draga Nemes Receptum Avagy Orvosság mikoron az aszonyi allaton avagy az szolgállo leanyon, tunya rest, a vagy czáczogoszín vagy on« etc. a czíme, nem ismerék. A nyomtatvány ívrét alaku, orvosi recipéket tartalmaz s Szabó Károly nagyérdemű tudósunk meghatározása szerint valószínűleg a XVI. században Kolozsvárt jelent meg.

A budapesti egyetemi könyvtár egy régi könyvfedélből áztatta ki.

A XVII. századból magyar egylevelű nyomtatványt nem ismerék.

Van azonban a m. tud. Akadémia könyvtárában egy XVII. századi brassai latin egylevelű nyomtatvány, melyet az új latin irodalom című szak rendezésénél ujabban találtam. Ezen ekkorig egészen ismeretlen példányt most kívánom e folyóirat hasábjain ismertetni.

A nyomtatvány széles ívrétben van kiállítva s négy latin alkalmi költeményt tartalmaz, melyek a levél egyik lapjára vannak nyomva. Két költeménynek Scharsius András medgyesi gymnasiumi igazgató s későbbi superintendens a szerzője, a másik kettőt Ádám István kis-schelyki lelkész írta azon alkalmal, midőn Adami Mihály Temger Györgynek hátrahagyott özvegyével Fernenet Borbálával és Adáminak Mihály nevű fia Brenner Ágnessel tartották menyegzőjüket.

A nyomtatás helye és éve a példányon kitéve nincsen. De a házasság napjának, illetőleg a költemény keltének idejéből következtethetjük, hogy e nyomtatvány 1692-ben és pedig valószínűleg a brassói nyomdában látott napvilágot.

A nyomtatványnak bibliographiai becsén kívül irodalomtörténeti becse levén, mivel két XVII. századi hazánkfiát mint

latin alkalmi költőt mutat be, érdekesnek találjuk itt a szöveget, mely csak ezen egylevelű unicumban maradt fön egész terjedelmében lenyomatni. A szöveg így hangzik :

Taetae Flagranti Votorum Igne Accensae

Quas

Pari Sponsorum gemino,

Patris

Viri plurimum Reverendi Venerabilis ac Clarissimi,

DN. MICHAELIS ADAMI,

Ecclesiae Kis Schelykensis Antistitis Vigilantissimi, Capitulique Schelkensis Pro Decani de repub. meritissimi

Foemina multigeno sui sexus decore Clarissima

cum

DN. BARBARA FERNENGELIANA,

Viro Reverendo. Praeclaro ac Doctissimo,

DN. GEORGIO FEMGERO,

Ecclesiae quondam Orbacensis Pastore, Capitulique Antesyvani Syndico expeditissimo (P. m.)

Relicta vidua ;

Et Filii

Viri Reverendi atque Praestantissimi

DN. MICHAELIS ADAMI,

Ecclesiae Xenodochialis Cibiniensis Diaconi fidelissimi,

Cum

Virgine Venustissima Pudicissimaque,

AGNETHA BRENNERIANA,

Patre

Viro plurimum Reverendo Clarissimo ac Doctissimo,

DN. GEORGIO BRENNERO,

Ecclesiae Heltensis Pastore meritissimo, Capitulique Cibiensis Sindico gravissimo,

Nata

Tertio decimo Calendarum Decembris, Anni M.DC.XCII. Sollenitatibus nuptialibus dicato, observantissimi praeferebant.

A d C l a r i s s. D n. S p o n s u m P a t r e m.
E S T E T B A R B A R A A N N A.

ANnus praeteriit, lepidam cum sustulit ANNAM
Moesto, Sponso tibi, funere summa dies.
Spes erat, ANNA novo veniet mihi foedere forsann
Ecce venit pro ANNA BARBARA Sponsa toro.
Heu Thalamo thalamus quantum hic mutatus ab illo!
ANNAE succedit BARBARA nomen atrox.
Factum Sponse doles? Res irrevocabilis haec est,
BARBARA perpetuo est haec retinenda tibi,
Sed (rogo) siste metum. Non, rem, sed nomina dixi;
Nomen atrox tantum BARBARA res placida est.
ANNA tibi ante fuit, tibi BARBARA nunc (!) venit ANNA,
Non quadrant rebus nomina quaeque suis.
Ergo sit ANNA (precor) Sponso tibi BARBARA Sponsa,
BARBARA dum super est, ANNA superstes erit,

A d R e v e r e n d. D n. S p o n s u m F i l i u m.
A G N E T H A A G N A,

Voce DEI purum dum monstras Presbiter AGNUM,
AGNAM, Sponse AGNUS monstrat hic ecce tibi.
Quam: queris? Num mire fugit te nomen amicae?
Nomina idem signant AGNETH & AGNA duo.
AGNA suo nitidum tergo vellus gerit: AGNETH.
Virtutum aurato vellere Sponsa nitet.
Est mitis, nec fronte petit, nec calcitrat AGNA;
Mitior AGNETHâ nulla puella tuâ est.
AGNA pecus placidum saliens in gramine ludit:
AGNETHA in thalmo ludet amica tuo.
O felix Cordon, istam cui contigit AGNAM,
Pascere! Concedit Tityrus ipse tibi.
Pascere perge tuam laetis successibus AGNAM
Ter felix svavi Pastor amore diu.
Illaque te recreet lusu, formâque fideque
Sic eritis celebres Pastor & AGNA simul.
Nominis Adamiani Studiosissimus.
ANDREAS Scharsius Med. Gymn. Patr. Rect.

A d C l a r i s s i m u m S p o n s u m P a t r e m.

INstar homo sphaerae est, quam si divideris, haec Pars
 Pro mare, pro sexu est altera foemineo.
 Naturae adfectu sectus desiderat orbis
 Antiquum formae rursus inire decus.
 Tu fueras pars una Pater, pars altera Mater
 Sphaerae, quae Matris morte direpta fuit.
 Lapsa redit tibi pars, ut sphaera sit integra, ne tu
 Dividua ac praeceps pars sine parte ruas.
 Quaeris quaenam ea sit? pars Barbara dicitur ista;
 Sponsa tibi, Mater chara futura mihi.
 Junge tibi hanc, vincloque tori sociato jugali,
 Ut sit una donis integra sphaera tuae.
 Sphaera parentalis nobis simul integra fiat,
 Quae dissecta piae morte Parentis erat.
 Quod quia agis Genitor, Sphaeram tibi gratulor istam,
 Sitque individuâ (sic) compage juncta precor.

A d. P r a e s t a n t i s s. D n. S p o n s u m F r a t r e m.

OMnia vincit amor; constantia pectora amore
 Vel stipulâ fiunt mobilia levi.
 Sictua quae fuerant adamantine pectora Frater
 (Namque animo penitus sunt ita visa meo.)
 Cerea jam fiunt vincente potenter amore;
 Conveniens animo nomen Adamus habes.
 Nec tamen est, cur hoc pudeat victore subactum,
 Est in amore etiam succubuisse decus.
 Quin potius gaude, vinci potuisse puellâ
 Quae victrix quamvis se tibi subjiciet,
 Et non gratuler id Frater tibi? gratulor imo:
 Optoque sic porro Sponsa Virum superet.
 STEPH. Adami Kis-Schelk. Sch. Med. Lect.